

BIULETYN

KOŁA MIŁOŚNIKÓW DZIEJÓW GRUDZIĄDZA
KLUB „CENTRUM” SPÓŁDZIELNI MIESZKANIOWEJ

Rok XVII: 2019

Nr 28 (605)

Data odczytu: 16.10.2019 r.

Data wydania: 16.10.2019 r.

=====

1152. spotkanie

Marek Szajerka

Henryk Chełchowski z Ruth – grudziądzki literat z 1 poł. XVII w., proboszcz kościoła św. Mikołaja

W 1868 r. opracowując dzieje Grudziądza Xaver Froelich zauważył wysoki poziom intelektualny dawnych grudziądzan. W swojej pracy napisał w przypisie rozdziału o szkolnictwie:

*) Jest bardzo pożałowania godne, że nazwiska dzielnych nauczycieli, których Grudziądz posiadał od roku 1585 do 1656 nie utrzymały się. Jak podaje autor opracowania „Bürgerliches Leben in Graudenz während der ersten Hälfte des 17. Jahrhunderts” in dem BDV der Altpr. Monatsschrift Seite 1 ff, zwłaszcza tam wydrukowane spisy pozostałych ksiąg, wykazują, że w owych czasach była pilna naukowa podstawa u wszystkich mieszczan miasta, która u niektórych nawet do prawdziwej uczoneści się wykształciła¹.

Jakże słuszna była uwaga niemieckiego pioniera badań dziejów Grudziądza z XIX w. pokazały też artykuły w Biuletynach Koła Miłośników Dziejów Grudziądza z XXI w. Nadal na rehabilitację czeka np. szkoła kolegiacka w Grudziądzu. Dlaczego wymagano w XVIII w., by proboszczowie kościoła św. Mikołaja posiadali tytuły doktorskiego z prawa kanonicznego? Dlaczego właśnie w Grudziądzu powołano zapewne w 2 poł. XVII w. filię rzymskiego Collegium Urbanum, uczelni nadal działającej w Rzymie. Ślad po tej filii urywa się w 1772 r., kiedy Grudziądz padł ofiarą I rozbioru Polski. Chociaż formalnie nie ma to żadnego związku z tematem artykułu, warto przytoczyć fragment z pracy Antoniego J. Pawłowskiego o rozmiarach szkoły łacińskiej w Kwidzynie.

---

¹ X. Froelich. Dzieje powiatu grudziądzkiego. Tom I. Tłumaczenie robocze A. Wolnikowskiego.

Szkoła Łacińska

Budynek szkoły, wzmiankowany w drugim dokumencie lokacyjnym miasta w 1336 r., stanowił obok kościoła i zamku charakterystyczny murowany element w panoramie miasta od strony doliny Wisły⁷. Jego lokalizacja, mimo umieszczenia na kilku rysunkach ikonograficznych, nie była znana do 1997 r. Wówczas to w trakcie wykonywania wykopu sondażowego przy zachodnim murze obronnym miasta natrafiono na relikty murów kamiennie-ceglanych z zachowaną pachą sklepienia krzyżowo-żebrowego.

W toku prac wykopaliskowych w latach 1997-1998 odsłonięto pełny zarys dużego budynku murowanego założonego na planie prostokąta o wymiarach około 23 x 15,8 m⁸. Ścianę północno-zachodnią stanowił miejski mur obronny, w którym zachowały się od strony miasta relikty otworów strzelniczych, przemurowane w okresie późniejszym na duże otwory okienne. W rzucie poziomym powierzchnia budynku była podzielona na trzy segmenty o szerokości około 6,7 m każdy i długości od 13,4 do 15,8 m, usytuowane szczytami w kierunku miasta i doliny Wisły. Fundamenty ścian północno-wschodniej i południowo-zachodniej wykonane, podobnie jak w murze obronnym, z dużych kamieni polnych układanych warstwowo na zaprawie wapiennej miały z nim wiązanie murarskie, wskazując tym samym na ich wspólne wznoszenie. Również ich głębokość posadowienia znajdowała się na tym samym poziomie, około 7 m poniżej jezdni dawnej Kaffeestraße. Grubość ścian w piwnicach poniżej pach sklepienia wynosiła około 0,9 m, natomiast na parterze około 0,7 m. Wymiary cegieł „palcówek” są analogiczne jak w murze obronnym miasta i wynoszą 29,5 – 30 x 13,5 – 14 x 8 – 8,5 cm. Segment północny budynku dzieli się na trzy części o wymiarach 6,7 x 5,2 – 6,1 m. Ściany działowe mają około 0,6 m grubości i są wykonane z cegieł i kamieni na zaprawie wapiennej, czyli analogicznie jak ściany konstrukcyjne – nośne. Podziały wewnętrzne pozostałych dwóch segmentów nie zostały do tej pory w pełni rozpoznane. Budynek ten funkcjonował zapewne do 1798 r. i został rozebrany wraz z południowym i wschodnim skrzydłem zamku. Jednak już na początku XIX w. na jego fundamentach został wzniesiony inny budynek trójsegmentowy, w którym nie wykorzystywano zasypanych w trakcie rozbioru piwnic. Jego otoczenie stanowił bruk kamienny z „kocich łbów”, znajdujący się około 0,8 m poniżej obecnego poziomu terenu².

Na Pomorzu Nadwiślańskim budynek szkoły wzmiankowany ok. 30 lat przed utworzeniem Akademii Krakowskiej, gdzie dla potrzeb szkoły nabywano np. kamienice od mieszczan.

---

⁷ Zob. ryciny C. Hennerbergera z 1595 r. w: „Erklärung der Preußischen großen Landtafel oder Wapen” Königsberg 1595; A. Boota z 1627 r. w: „Journal van de legiate in den Jaren 1627 en 1628...”, Door A. B. Amsterdam 1632; Ch. Hartknocha z 1684 r. w: „Alt- und Neues Preußen”, Frankfurt 1684; K. Ogiera z około 1700 r. w: „Dziennik podróży do Polski 1635-1636”, Gdańsk 1950, cz. 1.

⁸ Badania prowadził autor a finansowało Muzeum Zamkowe w Malborku. [Przypisy pochodzą z pracy A. J. Pawłowskiego].

² A. J. Pawłowski, *Początki Kwidzyna świetle dotychczasowych badań archeologiczno-architektonicznych Starego Miasta*, K. Zielińska – Melkowska [red.], *Grudziądz miastem Chrystiana*, Grudziądz 2002, s. 69-71, ryc. 13, s. 70. W artykule A. J. Pawłowski podał tylko archeologicznie udowodnione rozmiary budynku. Pomiary nie uwzględniają rozmiarów dziedzińca szkoły.

W Grudziądzu, jeszcze większy kompleks szkolny z identycznymi elementami, jak w Oxfordzie³. Jest tylko jedno ale. Oxford, New College, założono w 1379 r. Jest ono uznawane za pierwsze jednolicie zaprojektowane kolegium. Budynek szkolny w Kwidzynie, przy katedrze jest ewidentnie starszy od budynków szkolnych w Anglii o ponad 40 lat. Niewątpliwie wzorcem dla Kwidzyna był Grudziądz, skąd przeniesiono siedzibę biskupa pomezkańskiego w 1255 r. Fragment tego kompleksu z typowymi elementami architektury romańskiej zachował się przy wschodniej pierzei Rynku, w piwnicy kamienicy przy ul. Wieżowej 2.

Reasumując, na Pomorzu specjalne budynki szkolne powstały ponad 200 lat wcześniej, jak w Krakowie i wcześniej, aniżeli na Zachodzie Europy. To też o czymś świadczy. Warto te bezsprzeczne fakty nagłaśniać. To jest autentyczny powód do dumy dla Grudziądza i Kwidzyna. Pokazuje to, w jakim środowisku wychowywał się np. muzyk Piotr z Grudziądza. Szkołę w Grudziądzu zgromadzenie księży wydzierżawiło miast na potrzeby ratuśza dopiero w XVI w.⁴

Teresa Borawska podała biogramy 72 studentów do roku 1525, studiujących na europejskich uniwersytetach, którzy początki edukacji pobierali w Grudziądzu⁵. Z zestawienia wynika, że w tym okresie najwięcej z terenu ziemi chełmińskiej studiowało żaków z Torunia (418) a na drugim miejscu z o wiele mniejszego Grudziądza (72).

Po prezentacji oblicza intelektualnego mieszkańców Grudziądza w wiekach wcześniejszych można przejść do osoby Henryka Chelchowskiego, grudziądzkiego literata z 1 poł. XVII w.

W przyszłym roku przypada 90 rocznica opublikowania obszernego artykułu Tadeusza Mikulskiego o tym literacie⁶.

Z uwagi na mało znaną, tę zasłużoną dla wizerunku intelektualnego grudziądzan osobę, przedstawię fragment artykułu T. Mikulskiego bez aparatu przypisów. Całość jest dostępna w Kujawsko-Pomorskiej Bibliotece Cyfrowej⁷.

---

³ W. Koch. *Style w architekturze. Artydziela budownictwa europejskiego od natyku po czasy współczesne*. Warszawa 1996, s. 358. Hasło: Uniwersytety. Najstarszy gmach Uniwersytetu Jagiellońskiego powstał w ciągu XV w., za panowania króla Władysława Jagielly. Ibidem, s. 358.

⁴ Dwukrotnie w Grudziądzu obiekty szkolne a nawet trzykrotnie obiekty szkolne były przeznaczone dla urzędów miejskich: szkoła na Rynku (XVI w.), kolegium jezuickie (XIX w.), sierociniec żydowski (XX w.).

⁵ T. Borawska, *Studia uniwersyteckie młodzieży grudziądzkiej w średniowieczu i u progu czasów nowożytnych (XIV-XVI wiek)*, Rocznik Grudziądzki, T. 20: 2012, s. 43-65. Biogramy na s. 60-65.

⁶ T. Mikulski, *Henryk Chelchowski. Karta z dziejów literatury polskiej w XVII w.*, Rocznik Towarzystwa Naukowego w Toruniu, R. 36: 1930, s. 2-23.

⁷ <http://kpbk.ukw.edu.pl/dlibra/plain-content?id=22297>

Warto również poznać biogram Henryka Chelchowskiego, opracowany na początku XIX w., (pisownia oryginału):

Chelchowski Henryk, z Ruth, w Prusiech. Nauki z postępkiem znacznym w Krakowie odbył, i jeszcze uczniem będąc nauk wyzwolonych, już się popisał z wydaną **Sielanką: Uciecha Bogiń Parnaskich** r. 1630. Bywszy pisarzem skarbowym pruskim, zatrudnienia świeckie na duchowne zamienił. W nich i w ziemi swojej kierował się. W Grudziądzu i Rosenthalu Proboszczem został, oraz Sekretarza królewskiego zaszczyt otrzymał; już się wtedy za częzemi znamionami urzędów ubiegano. Pisał wierszów niemało, bo w ich składaniu rymopisy niewiele pracy sobie zadawali. Celniejszy z tych iest: *Gwar leśny* r. 1630. Lubo po większej części wiersz słaby i niedbały. Urywki iednak niektóre są dosyć gładkie, zwrotne i przyjemne. Te dowodzą, że się bez zdatności do rymopistwa nieporwał. W gwarach pięciu opiewa wszystkie głosy, zabawy i rokosze, jakich w lasach używać można, albo w rozmowach faunów, w pieniach ptaków, szmerach wód, albo w rozmaitości drzew, roślin i. t. d. ie. Wystawia. Na przykład do owieczki:

Wstańże i idź z drugim srokata owieczko,

Oto przyszło do ciebie ssać twe jagniąteczko,

Day mu mleczka, twój ci to baraś, twoie dziecie,

Wstańże owieczko, oto przyległaś to kniecie itd.

albo do piszczałki:

Piszczątka rokosz lubi, ia służę rokoszy,

Że mnie woli, z piszczałki tchu nikt nie wypłoszy,

I ia sam i piszczątka o rokoszy śpiewam,

Z rokoszą i bydz długo, i żyć się spodziewam.

Inne tegoż wiersze: *Poprzyjężony pokój Moskwie z Polakami, w Lublinie r.1635 – Hejnał narodzonemu Jezusowi, w Warszawie 1646. Bóg człowieczony. Na pochwałę króla Władysława*⁸.

8 lat wcześniej krótką notę Henryka Chelchowskiego sporządził Andrzej Maksymilian Fredro⁹.

⁸ Franciszek Siarczyński, *Obraz panowania króla Zygmunta III. króla polskiego i szwedzkiego*, zawierający opis osób żyjących pod jego panowaniem, znamienitych przez swe czyny pokoju i wojny, cnoty lub występki, dzieła pisemne, zasługi użyteczne i celne sztuki porządkiem abecadła ulomne przez Franciszka Siarczyńskiego. Część I, Lwów 1828, s. 64-65.

⁹ A. M. Fredro, *Dycyonarz poetów polskich*, T. 1., Kraków 1820, s. 44. Publikacja dostępna w formie elektronicznej: <https://books.google.pl/books?id=p2tVAAAAcAAJ&pg=RA2-PA44&dq=Henryk+Ruth+Che%C5%82chowski&hl=pl&sa=X&ved=0ahUKEwi5hdPEyMPkAhVpwosKHaVSCtQQ6AEINjAC#v=onepage&q=Henryk%20Ruth%20Che%C5%82chowski&f=false>

90 lat temu T. Mikulski o Chelchowskim i znajomości jego twórczości napisał m.in. (pisownia oryginału z uwzględnieniem poprawki i-j):

W powodzi wierszy XVII stulecia Chelchowski utonął całkowicie. Epoka to – wiadomo – powszechnej manii rym opisania, wiek poetów – dyletantów, amatorów pióra i bezwartościowych, choć żmudnych, poetyckich wysiłków. Już autor „Dysertacji pierwszej prawie o wierszach ...polskich” ks. Jabłonowski stwierdził, że „Polacy rodzą się wierszopisami” Jakoż w XVII w. rodzili się częściej, niż kiedykolwiek.

Chelchowski w historii polskiego piśmiennictwa przeszedł bez trwałego śladu. Charakterystyki ogólnej, próby monograficznej dotychczas nie posiada. Dziś na próbę taką jest już właściwie za późno. Nie wszystkie bowiem pisma Chelchowskiego dochowały się. „Rządu domów” nie znamy wcale. Już Estreicher widział tylko kartę tytułowa druku. Długo i we wszystkich zbiorach krajowych, autor słów niniejszych poszukiwał młodzieńczych sielanek Chelchowskiego. Zdawało się, że „Uciecha bogiń” i „Gwar leśny” – utwory Chelchowskiego najlepsze, najszczęśliwsze o wartości choć nienybitnej, w każdym razie nieprzemijającej – zaginęły bezpowrotnie. O całości zatem mogliśmy wyrobić sobie opinię przede wszystkim na podstawie nielicznie dochowanych fragmentów (dzięki zasłudze Brodzińskiego i in.). Szczęśliwym trafem, gdy monografia nasza w całości już była ukończona w zbiorach kórnickich „Gwar leśny” odnaleziono. Rozdział więc o sielskiej poezji Chelchowskiego autor rozszerzył i przerobił.

Zaginęła panegiryczna „Łódź Opalińska”. Panegiryk nie jest tak ciekawy, jak sielanki. Ale wraz z Łodzią” zaginęło przypisanie utworu Opalińskiemu, malujące wiosenne przebudzenie się przyrody, o którym Maciejowski powiedział, że „lepiej się (poeta tu) wyraził ... niż w samym ... wierszu”. I przyznał, że „szczególnie początek tego przypisania jest nader piękny” Mamy więc jedynie ów zachowany przez Maciejowskiego początek.

Inne pisma dochowały. „Wieść z Moskwy” znamy z niekompletnego (od ark. B) egzemplarza Bibl. Jagiellońskiej, „poprzyjężony pokój”, pisemka religijne: „Wiare prawdziwą”, „Hejnał” i „Boga Oczłowieczzonego” w całości. Nie wyrasta to wszakże zbyt nad poziom wieku.

Charakterystyka twórczości Chelchowskiego, którą dajemy poniżej, wskazuje jednak u tego drugorzędnego poety rysy nie tylko typowe i gromadne, lecz także pewne przebłycki indywidualizmu. Gdy coraz skrzętniej i sumienniej gromadzi historia polskiej literatury materiały do procesu ostatecznej rehabilitacji piśmiennictwa w XVII w., w materiałach tych Chelchowskiego nie powinno zabraknąć nie powinno. „Poeta z namietności” (użyjemy słów Wiszniewskiego) na opracowanie życia i wysiłku pisarskiego zasługuje. Z zadania tego – wedle sił i możliwości – wiązuje się rozprawa niniejsza. [...] ¹⁰.

Okres grudziądzki w życiorysie Chelchowskiego badacz ten opracował na s. 15-23.

Można go tu przedstawić w formie kalendarium:

---

¹⁰ T. Mikulski, op. cit., s. 3-4.

1635 r. Przygotowywał się do stanu kapłańskiego. Napisał pierwszy utwór o charakterze religijnym. Poświęcił go Leonardowi Rembowskiemu, opatowi klasztoru cysterskiego w Oliwie.

1639 r. Rozpoczął karierę duchowną. Był zapewne w orszaku nowo konsekrowanego biskupa chełmińskiego Leonarda Kaspra Działyńskiego, (biskupie chełmińskim w l. 1639-1648).

1640 r. Wzmianka o Chelchowskim, jako domowym prałacie biskupim.

1640 r. Przeprowadził wizytację kościoła parafialnego w Szynychu.

1640 r. ok. Piastował urząd pisarz pruskiego u podskarbiego pruskiego Pawła Działyńskiego.

1640 r. Używał tytułu sekretarza Jego Królewskiej Mości.

1640 r. Otrzymał prepozyturę kościoła św. Ducha w Grudziądzu i nominację na proboszcza kościoła św. Mikołaja w Grudziądzu.

1640 r. Został dziekanem (archiprezbiterem) przy Grudziądzkiej farze.

1641 r. Został proboszczem w Rożentalu pod Lubawą.

1645. Zrezygnował z probostwa kościoła św. Mikołaja i prepozytury kościoła św. Ducha.

1647 r. Ponownie przebywał na Pomorzu. Był oltarzystą ołtarza pw. Św. Krzyża w kościele parafialnym w Lubawie.

W latach 40 związał się też z dworem księcia Jeremiego Wiśniowieckiego.

Ok. 60 lat później postulat T. Mikulskiego o ujęciu Chelchowskiej na kartach historii literatury polskiej został uwzględniony.

Najnowszy biogram Chelchowskiego ukazał się zapewne ok. 20 lat temu w leksykonie *Dawni pisarze polscy od początku piśmiennictwa do Młodej Polski*¹¹.

Poniżej biogram z wymienionego leksykonu:

Chelchowski Henryk, ok. 1610-1665 Urodzony ok. 1610; syn Pawła, skarbnika różańskiego, i Anny z Jankowskich. Pisał się z Rutek. Kształcił się w Akademii Krakowskiej. Był dworzaninem Władysława IV Wazy i w 1633 towarzyszył mu w wyprawie smoleńskiej. Około 1635 został księdzem, w 1640 pracował jako prałat domowy biskupa chełmińskiego. Piastował również urząd pisarza pruskiego i używał tytułu sekretarza

¹¹ R. Loth [kordynator całości], *Dawni pisarze polscy od początku piśmiennictwa do Młodej Polski*. Przewodnik biograficzny i bibliograficzny. Tom pierwszy A-H, Warszawa. Tomy A-P ukazały się w latach 1994-1999. Publikacja dostępna w formie elektronicznej: http://rcin.org.pl/Content/61303/WA248_80305_III-23-688_dawni-pisarze-1_o.pdf

królewskiego. W 1640 uzyskał probostwo w Grudziądzu, a w 1641 w Rożentalu. Trzy lata później w Łucku daremnie ubiegał się o patronat Jeremiego Wiśniowieckiego. W 1647 przebywał na Pomorzu, po czym zrezygnowawszy z prepozytury w Grudziądzu, osiadł na stałe na Podolu. Był proboszczem w Czarnokozńcach, a jako dziekan kamieniecki energicznie zabiegał o odbudowę kościołów zniszczonych w czasie wojen kozackich. Uprawniał sielankopisarstwo, twórczość okolicznościową i religijną. Zmarł w 1665.

TWÓRCZOŚĆ 1.

Uciecha bogiń parnaskich. Kr. 1630 druk. M. Andrzejowczyk Wyd. nast. Kr. 1635. Z unikatów pierwodr. Bibl. Zamojskich w W-wie przedr. T. Mikulski; H. Chelchowski. Tor. 1929 Dodatek s. 78; przedr. w: *Rzeczy staropolskie*. W r. 1964; wybór przedr.: *Poeci pol. baroku. 1* (1965); *Poeci pol. od średniowiecza do baroku. W-wa* 1977; *I w odmianach czasu sm ak jest. W-wa* 1991; *Poezja i tony. Wr.* 1994. 2. *Gwar leśny*. [B.m.] 1630. [Pięć sielanek]. Przedr. T. Mikulski, jw. poz. 1; wybór przedr. jw. poz. 1; fragm. przedr.: *Idylla pol. Wr.* 1995 BN I, 284. Unikat w Bibl. Kóm. Sygn. 12507. 3. *Rząd domów albo krótkie zebranie gospodarstwa i zabaw ludzkich*. Lw. 1630. 4. *Orzeł odmłodziały*. Tor. 1633 druk. F. Schnellboltz. 5. *Łódź Opalińska*. Tor. 1634 druk. F. Schnellboltz. *Panegiryk na ślub K. Opalińskiego*. 6. *Wieść z Moskwy*. Tor. 1634 druk. F. Schnellboltz. 7. *Poprzyjężony pokój w Moskwie z Polakami od ... Władysława IV Lubl.* 1635 druk. P. Konrad. <http://rcin.org.pl> CHEJCIŃSKI *Fragm. przedr. A. Grabowski: Starożytności historyczne polskie*. T. 1. Kr. 1840 s. 246-247. 8. *Nadzieja pokoju pruskiego*. Tor. 1635 druk. F. Schnellboltz. 9. *Wiara prawdziwa*. Lubl. 1635 druk. R Konrad. 10. *Wiersz na pochwałę króla Władysława*. Lubl. 1635 druk. R Konrad. *Estr. nie zna*, T. Mikulski dopuszcza możliwość identyczności z utworem *Poprzyjężony pokój...*, jw. poz. 7. 11. *Bóg oczłowieczony*. (Powst. 28 XII 1644). *W-wa* 1645 druk. R Elert. 12. *Hejnał narodzonemu Jezusowi*. (Powst. 2 I 1545). *W-wa* 1645 druk. P. Elert.

OPRACOWANIA NK 2 (1964); LR

T. MIKULSKI: H.Ch. *Kartka z dziejów literatury polskiej XVII w. Roczn. Tow. Nauk. w Tor.* 36 (1929) i odb.; przedr. w: *Rzeczy staropolskie. Wr.* 1964. — TENZE. *Pol. słownik biogr.* 3 (1937). — Cz. HERNAS: *Hejnały polskie. Wr.* 1961. — M. MROCZYŃSKA: *Dwa nieznanne utwory H.Ch. Roczn. Gdański* 24 (1965) [wyd. 1967]. — R. LESZCZYŃSKI: H.Ch., *dziekan kamieniecki. Pam. Lit.* 1968 z. 3. — Cz. HERNAS: *Barok. W-wa* 1973; toż 1976; 1978. — A. KRZEWIŃSKA: *Sielanka staropolska. W-wa* 1979. — R. NIR. *Enc. katol. KUL* 3 (1985). LT

W zamieszczonym biogramie, z końca XX w. jest zawarta informacja, że Henryk Chelchowski urodził się w Różaniu na Mazowszu. T. Mikulski nie był tego pewien. W Cz. Frankiewicza, z 1927 r., należał on do znamienitych Pomorzan¹². Nazwiska dwuczłonowego **Ruth Chelchowski** zaczął używać, gdy mieszkał na Pomorzu¹³.

W „Bibliografii Estreichera” odnotowano 10 utworów Henryka Ruth Chelchowskiego.

Utwory Henryka Chelchowskiego, odnotowane w Bibliografii Estreichera¹⁴.

¹² T. Mikulski, op. cit., s. 8.

¹³ Ibidem, s.11. Może zachodzi jakiś związek z miejscowością Ruda, zwaną też w średniowieczu Ruthe. Zob. Z Otremba. *Miejscowości powiatu grudziądzkiego*. Gdańsk 2002, s. 197-198.

¹⁴ Pełne noty bibliograficzne w formie elektronicznej zob.

<https://www.estreicher.uj.edu.pl/staropolska/baza/?offset=1678&limit=30&sort=id&order=1> & Koncepcja pełnej wersji elektronicznej prof. dr hab. Wacław Walecki

Pozycja	Tytuł utworu i miejsce wydania	Notka bibliograficzna
09743	Bóg oczłowiczony podróżnym piórem X. Henrika z Rudtthk (sic) Chelchowskiego prob. i archipr. Grudziędzkiego, Rozentalskiego pl. Sekr. J. K. M. wystawiony roku pańskiego 1644. dnia 28 Grudnia i w Łucku Mecenasowi prezentowany a Warszawie w drukarni Piotra Elerta JKM. Typografa 23. Lutego 1645. światu pokazany.	w 4ce, 11 k. nlb. Na odwrocie tyt. herb Pogonia i pod nim 4. w. pol. na pochwałę. Przypisał Jeremiu Michałowi Korybutowi Xięciu na Wiśniowcu i Łubniach Wiśniowieckiemu wierszem polskim. Cały ten wiersz poświęcony czci Chrystusa.
09744	Gwar leśny przez Henrika Chelchowskiego opisany r. p. 1630	w 4ce, kart 12. Jest tu pięć sielanek, czyli tak nazwanych Gwarów. Jabłonowski Ostafi ark. f2. — Jabłonowski Musaeum str. 77. — Załuski Bibl. poet. str. 32. — Juszyńs Dykc I.
09745	Heynał narodzonemu Jezusowi. podrozie od.... prob. i arch. Grudzięskiego, Rozentalskiego pl. S. I. K. M. zterminowany. W Warszawie u Piotra Elerta 16454ce. Ded. Ludw. Weycherowi, Juszyńs. Dykcyon I.	Chelchowski Henryk. Heynał narodzonemu Jezusowi. podrozie od.... prob. i arch. Grudzięskiego, Rozentalskiego pl. S. I. K. M. zterminowany. W Warszawie u Piotra Elerta 1645. w 4ce. Ded. Ludw. Weycherowi, Juszyńs. Dykcyon I. Kraśnińs.
09746	Łodz Opalinska w ktorey Rotman y Sternik z Dziewięciu Bogiń, Wesoły Hymen Nowoslubnym Malzonkom P. Krzysztophowi ze Bnina Opalinskiemu i Pannie Theressie Konstanciy z Czarnkowa Czarnkowskiej radosnie wyspiewują parnaskim Henryka Chelchowskiego toporem uciosana w Thoruniu u Franc. Schnellboltsa Roku P. 1634. Dnia 18 Maja	Chelchowski Henryk. Łodz Opalinska w ktorey Rotman y Sternik z Dziewięciu Bogiń, Wesoły Hymen Nowoslubnym Malzonkom P. Krzysztophowi ze Bnina Opalinskiemu i Pannie Theressie Konstanciy z Czarnkowa Czarnkowskiej radosnie wyspiewują parnaskim Henryka Chelchowskiego toporem uciosana. w Thoruniu u Franc. Schnellboltsa Roku P. 1634. dnia. 18. Maja. w 4ce, ark. D3 (brak końca). Śpiewają tu rotman i muzy. Maciejows. Pism. III. 738—40.

09747	<p>Poprzysiężony pokoy Moskwie z Polakami od Naiasnieyszego, y niezwyciezonego Władysława IV. polskiego y szwedzkiego Krola. Henryk z Rvthk Chelchowski opisał.</p> <p>W Lvblinie, w drukárni Páwłá Konradá, roku pańského 1635. dnia 9. Máíá</p>	<p>Chelchowski Henryk.</p> <p>Poprzysiężony pokoy Moskwie z Polakami od Naiasnieyszego, y niezwyciezonego Władysława IV. polskiego y szwedzkiego Krola. Henryk z Rvthk Chelchowski opisał.</p> <p>W Lvblinie, w drukárni Páwłá Konradá, roku pańského 1635. dnia 9. Máíá</p> <p>w 4ce, kart 4. (ark. A—A4).</p> <p>Przypis Janowi Karolowi Tarle, starości Zwolińskiemu wierszem. Opisuje wierszem ubiór króla, i wykonaną przysięgę w kościele, na koniec ugoszczenie Bojarów.</p>
09748	<p>Rząd domów albo krótkie zebranie gospodarstwa y zabaw ludzkich Henr. Chelchowskiego.</p> <p>We Lwowie roku pańského 1630.</p>	<p>Chelchowski Henryk.</p> <p>Rząd domów albo krótkie zebranie gospodarstwa y zabaw ludzkich Henr. Chelchowskiego.</p> <p>We Lwowie roku pańského 1630.</p> <p>w 8ce.</p> <p>Na odwrocie tytułu herb Jego Mości P. Mik. Ostroroga.</p> <p>Ocalała od zratry w Krakowie</p>
09749	<p>Uciecha Bogiń parnazkich. w Krakowie, druk. Mac. Andrzejowczyka 1635.</p>	<p>Chelchowski Henryk.</p> <p>Uciecha Bogiń parnazkich. w Krakowie, druk. Mac. Andrzejowczyka 1635.</p> <p>w 4ce.</p> <p>Juszyńs. Dykc. I. podaje z datą r. 1630.</p>
09750	<p>Wiara prawdziwa od Henryka z Rutek Chelchowskiego wykonterfetowana. w Lublinie, w drukarni Pawła Konrada, 1635. d. 8. Maja</p> <p>w 4ce, 1 ark. (wiersz). Przypis X. Leonardowi Remdowskiemu, opatowi pelplińskiemu.</p>	<p>Chelchowski Henryk.</p> <p>Wiara prawdziwa od Henryka z Rutek Chelchowskiego wykonterfetowana.</p> <p>w Lublinie, w drukarni Pawła Konrada, 1635. d. 8. maja</p> <p>w 4ce, 1 ark. (wiersz).</p> <p>Przypis X. Leonardowi Remdowskiemu, opatowi pelplińskiemu. Akad.</p>

09751	<p>Wieść z Moskwy prawdziwym krótkim rymem wyprowadzona. Toruń, Franc. Schnellboltz, 1634.</p>	<p>Chelchowski Henryk. Wieść z Moskwy prawdziwym krótkim rymem wyprowadzona. Toruń, Franc. Schnellboltz, 1634. w 4ce, 5 ark. Przypis Samuelowi Nadolskiemu, kapitanowi króla na pruskich praesydach. Wiersz zaczyna się od ark. B. Widocznie sam był obecny pod Smoleńskiem. Opisuje kto i jaki brał udział, jakoto Arciszewskiego Plate-ra, Wejhera i innych. Wiszn. H. lit. VII. 194. — Maciej. III. 740. — Encykl. Org. V. 202—3. (mylnie przyznaje mu pracę Chle-bowskiego: Wolność). — Juszyńs. I. 44—5. — Bentk. Hist. lit. I. 443—4. — Siarcz. Obr. I. 64. — Zalus. Bibl. Poet. — Roczniki Warsz. T. P. N. 425. — Ziemiomysł 1830. II. 185. — Grabows. Staroż, histor. pol. I. 246—7. Jagiell.</p>
-------	--	---

Ilustracje

1. Zygmunt III Waza. Obraz ze zbiorów Muzeum im. ks. dr. Władysława Łęgi w Grudziądzu. Obraz podarowany osobiście przez króla grudziądzanom.

2. Kościół św. Mikołaja ok. 1895 r. od strony południowej. Obraz zbliżony do czasów probostwa Henryka Ruth Chelchowskiego.

(L.B.S.)

Redakcja: Tadeusz Rauchfleisch, Janusz Hinz. Logo KMDG wykonał Grzegorz H. Rygielski.